

Etableringen av Gjermaa Electisitetsværk.

Det er i år 100 år siden Gjermaa Elektricitetsværk ble stiftet. Her følger litt om hvordan e-verket kom i gang.

Gjermåa er egentlig ei ganske lita elv. Vurdert av en vestlending kan det hende den ville blitt kalt en bekk. Den henter vann fra de sørvestre delene av Holter og de vestre og sentrale delene av Gjerdrum. Gjermåa har likevel på tross av den beskjedne vannføringen i århundrer betydd mye for bygdefolket. Den har til daglig vært i bruk som vannkilde, vaskehum og fiskeplass. Sesongmessig har fossene både i Gjermåa og sidebekkene Ulvedalsbekken og Mikkelsbekken vært brukt til sagbruk, møller, garverier, frørensier, gruvedrift, m.m. Problemet ved utnytting av Gjermåa har likevel alltid vært den ustabile vannføringa. Derfor har det i århundrer vært bygd demninger fra Gjermenningen og nedover for å regulere vannstrømmen i de sesongene behovet var der; f.eks. når korn skulle males eller tømmer skjæres.

Elektrisiteten begynte så smått å gjøre sitt inntog i Norge mot slutten av 1800-tallet, og allerede på denne tida var det folk som ville forsøke å utnytte Gjermåa til produksjon av elektrisitet. Det henvises til egen artikkel om Streiffrenna!

Mellom Åmot og Fossum ligger Kvennstufossen. Her går Gjermåa gjennom et fossefall med en høydeforskjell på ca. 32 meter. I århundrer har det ligget sagbruk og møller ved denne fossen. Omkring eller like etter år 1900 var likevel alle kverner og sagbruk i Kvennstufossen nedlagt både på Åmot- og Fossumsida av elva.

I 1908 ga den daværende eier av fossen Petter Olsen Krogvold lensmann Karl A. Laache i oppdrag å selge fossen for seg. Det meldte seg flere interessert kjøpere - også fra utlandet.

I 1907 hadde både Jac. Hellen i Stampefossen og Gjerdrum Aktiemølle i Horkafossen koblet likestrømsdynamoer til turbinene i hhv. frørensieriet og mølla. Det var blitt lys i noen få lypærer. Dette hadde folk sett, og noen snakket tydeligvis sammen. Elektrisk strøm var framtida. Enn om gjerdrumsokningene kunne utnytte Kvennstufossen sjøl? Gikk det an å forsøke å bygge et lokalt kraftverk? Det var folk som var interessert i dette også i nabobygdene (Holter, Kløfta); folk tilknyttet miljøet rundt Aksjemølla i Horkafossen.

3.januar 1911 fikk lensmannen og herredskasserer Hans H. Rogstad fossen på hånd i tre måneder for kr.16.000. Og nå ble det igangsatt ett kjempeapparat med tegning av aksjer, innhenting av tekniske og økonomiske kalkyler, beregning av vannføring, nedslagsfelt, finansiering, vedtekter, osv. Allerede 24.mars ble det ved avisannonse invitert til konstituerende generalforsamling. 97 interesserte møtte fram. Planer og dokumenter ble framlagt. Komiteer ble valgt. Sjølve konstitueringen ble imidlertid utsatt til 7.april, og i mellomtiden reiste

initiativtakerne rundt for å verve nye aksjonærer. Ved konstitueringen var det tegnet 435 aksjer mens målet var 500. Halvparten av den tegnede aksjekapitalen skulle innkalles straks; resten seinest innen 2 år. Det nyvalgte styret fikk fullmakt til å kjøpe og tinglyse kjøpet av fossen, oppta kr.60.000 i lån, og å avslutte kontraktsforhandlinger med leverandørene. Allerede fra første stund var det aksjonærer både fra Gjerdrum, Holter og Ullensaker.

Generalforsamling

i Gjermaa elektricitetsverk.

Aktionærene i Gjermaa elektricitetsverk indkaldes herved til konstituerende generalforsamling i Gjerdrum kommunelokale den 24de mars kl. 11form. præcis.

Gjerdrum den 7de mars 1911.

Karl A. Laache. J. Kogstad. Ole Kogstad. Søren Ask. Hans Haga.
O. Laache. Th Svaneø H. Vestengen. Chr. Sundbye.
Hans H Rogstad. O Berg. H. Hexeberg. Fr. Stabell. M. Bratos
H. Gauterud. M. Braathe. M. Holum. Jakob Finsen. O. Hitton.
Martin Hvam. Ad. Christophersen. Chr. Brodahl.

[Annonser der det innkalles til konstituerende generalforsamling i Gjermaa elektricitetsverk. Vi ser navn både fra Gjerdrum, Holter og Ullensaker.](#)

Nå fulgte en byggeperiode som strakk seg gjennom sommeren og høsten. Siemens-Schuckert & Co fikk kontrakt om levering av den elektriske delen av anlegget, mens turbinanlegget ble levert av Myrens verksted. Installasjonsarbeidet ble utført av Per Kure og Davidsen & Co. På høsten ble en generator som kunne levere 125kVA satt på plass og til jul i 1911 kunne min bestefar Kristoffer som da var nesten 6 år, under et styremøte klatre høytidelig opp på en stol, vri på lysbryteren og se at den første strømmen tente lys i ei lyspære i taket. Dette hadde bygdefolket altså fått til på under ett år! Her kan det ikke ha vært mye byråkrati som har stukket kjepper i hjula!

Så ble flere og flere abonnenter koblet på utover i 1912. I 1913 ble det satt inn et nytt aggregat i kraftstasjonen i Kvernstufossen. –Men nye behov meldte seg og flere og flere ville ha strøm. I 1914 ble Horkafossen kjøpt opp og utbygging av et tredje aggregat satt i gang. Det er dette aggregatet som nå er utstilt utenfor Kulturhuset på Ask. Samlet yteevne på de tre aggregatene var nå på 375kVA. Det

ble dessuten gjort en stor jobb med å sette i stand de gamle reguleringsdammene oppover i vassdraget.

Styre og ingeniører i Gjermaa Elctricitetsvek utenfor hovedbygningen på Åmot 1912/13. Martin Løken (Ullensaker), ing. Heyerdahl, Karl A. Laache, Søren Ask, O. Laake, sogneprest Stabell (Holter), ing. Beck. Kristoffer Laache foran.

Historia om Gjermå e-verk er lang og interessant, men nå stopper vi i 1915. Det som imidlertid kan være litt artig å mimre på er hva folk trengte strøm til i 1915; eller kanskje heller hva de trodde de trengte strøm til. Vi snakker egentlig om et behov folk bare etterhvert ble klar over at de hadde.

I 1915 var det drøye 600 abonnenter. Gjennomsnittlig var antall Watt pr. abonnement ca.500w, dvs. at i gjennomsnitt var det strøm nok til at kanskje alle abonnenter kunne tenne 10 lyspærer samtidig. Eller regnet på en annen måte: At e-verket kunne levere strøm nok til 15-20 husholdninger regnet etter det vi i dag oppfatter som et normalt årsforbruk. Men her er det et viktig forbehold: At det var vann nok til å utnytte kapasiteten!

Det som var tanken i den første tida var nok at folk i første rekke ønsket strøm til å kunne tenne noen lyspærer, eller å kunne kjøre en elektrisk motor til vedkapping, treskeverk, el.lign. Å koke mat, varme varmtvann, enn si å fyre med strøm, var i starten helt utenfor det folk tenkte seg som mulig, eller som et behov. Dette kom etter hvert som mulighetene ble oppdaget.

Behovet steg imidlertid så raskt de første årene at e-verket hele tida var på etterskudd med produksjon og leveranse, og værgudene sørget stadig for at det måtte rasjoneres. I 1919 ble f.eks. løsningen at noen fikk treske før og andre etter middag. Og i 1920 besluttet styret pga. kapasiteten inntil videre ikke å innvilge nye abonnement til teknisk bruk.

Kraftstasjonen nederst i Kvernstufossen.

Mye av overstående opplysninger er hentet fra Gjermå e-verks jubileumsskrift til 50-årsjubileet i 1961. Interesserte kan finne flere detaljer der.

*Åmot januar 2011
Tor Laache
Gjerdrum historielag*